ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ҒЫЛЫМ КОМИТЕТІ
Ш.Ш.УӘЛИХАНОВ АТЫНДАҒЫ ТАРИХ
ЖӘНЕ ЭТНОЛОГИЯ ИНСТИТУТЫ

«EDU.E-HISTORY.KZ»
ЭЛЕКТРОНДЫҚ ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

№ 2(26) сәуір-маусым 2021
ISSN 2710-3994

Бас редактор:
Қабылдинов Зиябек Ермұқанұлы

Редакциялық алқа:

Абашин Сергей Николаевич – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Санкт-Петербургтегі Европа университеті (Ресей)

Абдырахманов Толобек Абылович – тарих ғылымдарының докторы, профессор, И. Арабаев атындағы Қызғыз мемлекеттік университетінің ректоры. (Кырғызстан)

Аяған Бүркітбай Ғелманұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР БҒМ ҒК Мемлекет тарихы институты директорының орынбасары. (Казахстан)

Әлімбай Нұрсан – тарих ғылымдарының кандидаты, профессор, Қазақстан Республикасы Орталық мемлекеттік музейінің директоры. (Қазақстан)

Әбусеитова Меруерт Қуатқызы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корр.-мүшесі. ҚР БжҒМ ҒК Р. Сүлейменов атындағы Шығыстану институтының «Тарихи материалдарды зерттеу» орталығының директоры. (Қазақстан)

Әбіл Еркін Аманжолұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР БҒМ ҒК Мемлекет тарихы институтының директоры. (Қазақстан)

Голден Кэтти Стромайл (Kathie Stromile Golden) – PhD, Миссисипи өңірлік мемлекеттік университеті (Mississippi Valley State University) (АҚШ)

Кәрібаев Берекет Бақытжанұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, «Қазақстан тарихы» кафедрасының меңгерушісі. (Қазақстан)

Қожамжарова Дария Пернешқызы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университетінің ректоры. (Қазақстан)

Кожирова Светлана Басиевна – саясаттану ғылымдарының докторы, профессор, Фудан Университетінің Қытай және Орталық Азияны зерттеу орталығының мен «Астана» ХҒК бірлескен директоры (Казахстан)

Козодой Виктор Иванович – тарих ғылымдарының докторы, профессор. (Ресей)

Көкебаева Гүлжауһар Какенқызы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР БҒМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты (Қазақстан)

Көмеков Болат Ешмұхамедұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Халықаралық қыпшақтану институтының директоры, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры. (Қазақстан)

Матыжанов Кенжехан Ісләмжанұлы – филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корр.-мүшесі, М.О. Әуезов атындағы әдебиет және өнер институтының директоры. (Қазақстан)

Моррисон Александр (Morrison Alexander) – PhD, профессор Оксфордского университета (Великобритания)

Муртазаева Рахборхон Хамидқызы – тарих ғылымдарының докторы, Мирзо Ұлықбек атындағы Өзбекстан ұлттық университеті «Өзбекстан тарихы» кафедрасының профессоры. (Өзбекстан)

Панто Дмитрий (Panto Dmitri) – PhD доктор, Гданьск қаласындағы Екінші дүниежүзілік соғыс мұражайының ғылыми қызметкері. (Польша)

Римантас Желвис (Želvys Rimantas) – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Вильнюс педагогикалық университеті (Литва)

Самашев Зайнолла Самашұлы – археолог, тарих ғылымдарының докторы, профессор, Герман археология институтының корр.-мүшесі. ҚР БҒМ ҒК Ә. Марғұлан атындағы Археология институты. (Қазақстан)

Сайлан Болат Санабайұлы – тарих ғылымдарының докторы, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті. (Қазақстан)

Смағұлов Оразақ Смағұлұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Балон ғылым академиясының корр.-мүшесі, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы сыйлықтың лауреаты, ғылым мен техниканың еңбек сіңірген қайраткері, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)

Сыдықов Ерлан Бәттащұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің ректоры. (Қазақстан)

Таймағамбетов Жәкен Қожахметұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, ҚР Ұлттық музейі. (Қазақстан)

Жауапты редактор:
Қаипбаева Айнагүл Толғанбайқызы
Ғылыми редактор:
Қозыбаева Махаббат Мәліққызы
Редактор:
Кубеев Рустем Жаулыбайұлы
Жауапты хатшы:
Қоңқабаева Арайлым
Техникалық хатшы:
Хумарзах Алтынбек

Главный редактор:
Кабульдинов Зиябек Ермуханович

Редакционная коллегия:

Абашин Сергей Николаевич – доктор исторических наук, профессор, Европейский университет в Санкт- Петербурге (Россия)

Абдырахманов Толобек Абылович – доктор исторических наук, профессор, ректор Кыргызского государственного университета им. И. Арабаева (Кыргызстан)

Алимбай Нурсан – кандидат исторических наук, профессор, директор Центрального государственного музея Республики Казахстан (Казахстан)

Абусеитова Меруерт Хуатовна – доктор исторических наук, профессор, чл.-корр. НАН РК, директор Республиканского центра по изучению исторических материалов Института востоковедения имени Р.Б. Сулейменова (Казахстан)

Абиль Еркин Аманжолович – доктор исторических наук, профессор, директор Института истории государства КН МОН РК (Казахстан)

Аяган Буркитбай Гелманович – доктор исторических наук, профессор, заместитель директора Института истории государства КН МОН РК (Казахстан)

Голден Кэтти Стромайл (Kathie Stromile Golden) – PhD, Государственный университет долины Миссисипи (Mississippi Valley State University) (США)

Исмагулов Оразак Исмагулович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, член-корр. Болонской академии наук, лауреат премии им. Ч.Ч. Валиханова, заслуженный деятель науки и техники, профессор Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева (г. Нур-Султан, Казахстан)

Карибаев Берекет Бахытжанович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, заведующий кафедрой истории Казахстана, Казахский национальный университет им. аль-Фараби (Казахстан)

Кожамжарова Дария Пернешовна – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, ректор Южно-Казахстанского университета им. М.Ауэзова (Казахстан)

Кожирова Светлана Басиевна – доктор политических наук, профессор, содиректор Центра исследования Китая и Центральной Азии Фуданьского Университета и МНК «Астана», руководитель Центра китайских и азиатских исследований (Казахстан)

Козодой Виктор Иванович – доктор исторических наук, профессор (Россия)

Кокебаева Гульжаухар Какеновна – доктор исторических наук, профессор, главный научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч.Валиханова КН МОН РК (Казахстан)

Кумеков Болат Ешмухамбетович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, директор Международного института кипчаковедения Казахского национального университета имени аль-Фараби, профессор Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева (Казахстан)

Матыжанов Кенжехан Слямжанович – доктор филологических наук, профессор, чл.-корр. НАН РК, директор Института литературы и искусства им. М. Ауэзова (Казахстан)

Моррисон Александр (Morrison Alexander) – PhD, профессор Оксфордского университета (Великобритания) Муртазаева Рахборхон Хамидовна – доктор исторических наук, профессор кафедры «Истории Узбекистана»

Национального университета Узбекистана имени Мирзо Улугбека. (Узбекистан)

Панто Дмитрий (Panto Dmitri) – доктор PhD, профессор, главный специалист научного отдела Музея Второй мировой войны г. Гданьска (Польша)

Римантас Желвис (Želvys Rimantas) – доктор педагогических наук, профессор, Вильнюсский педагогическийуниверситет (Литва)

Самашев Зайнолла Самашевич – археолог, доктор исторических наук, профессор, чл.-корр. Германского археологического института. Институт археологии им. А.Маргулана КН МОН РК (Казахстан)

Сайлан Болат Санабаевич – доктор исторических наук, Казахский национальный университет им. аль-Фараби (Казахстан)

Сыдыков Ерлан Батташевич – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, ректор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева (Казахстан)

Таймагамбетов Жакен Кожахметович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК,Национальный музей РК (Казахстан)

Ответственный редактор:
Каипбаева Айнагуль Толганбаевна
Научный редактор:
Козыбаева Махаббат Маликовна
Редактор:
Кубеев Рустем Джаулыбайулы
Ответственный секретарь:
Конкабаева Арайлым Нурболатовна
Технический секретарь:
Хумарзах Алтынбек

Editor-In-Chief:
Kabuldinov Ziabek Ermukhanovich

Members of editorial board:

Abashin Sergei Nikolaevich – Doctor of Historical Sciences, Professor, European University at St. Petersburg (Russia) Abdyrakhmanov Tolobek Abylovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Rector of I. Arabaev Kyrgyz State

University (Kyrgyzstan)

Alimbay Nursan – Candidate of Historical Sciences, Professor, Director of the Central State Museum of the Republic of Kazakhstan (Kazakhstan)

Abusseitova Meruert Khuatovna – Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of the NAS RK, Director of the Republican Center for the Study of Historical Materials at R.B. Suleimenov Institute of Oriental Studies (Kazakhstan)

Abil Yerkin Amanzholovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Director of the Institute of History of the State CS MES RK (Kazakhstan)

Ayagan Burkitbai Gelmanovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Deputy Director of the Institute of History of the State CS MES RK (Kazakhstan)

Golden Kathie Stromile – PhD, Mississippi Valley State University (USA)

Ismagulov Orazak Ismagulovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Corresponding Member of Bologna Academy of Sciences, winner of Ch.Ch. Valikhanov Award, Honored Worker of Science and Technology, Professor of L.N. Gumilyov University (Kazakhstan)

Karibayev Bereket Bakhytzhanovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy ofSciences of the Republic of Kazakhstan, Head of the Department of History of Kazakhstan, Al-Farabi Kazakh NationalUniversity (Kazakhstan)

Kozhamzharova Daria Perneshovna – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the NAS of the Republic of Kazakhstan, rector of the M. Auezov South Kazakhstan University (Kazakhstan)

Kozhirova Svetlana Bassievna – Doctor of Political Science, Professor, Co-Director of the Center for the Study of China and Central Asia of Fudan University and the International Scientific Complex of the National Company "Astana", Head of the Center for Chinese and Asian Studies (Kazakhstan)

Kozodoi Viktor Ivanovich – Doctor of Historical Sciences, Professor (Russia)

Kokebayeva Gulzhaukhar Kakenovna – Doctor of Historical Sciences, Professor, chief researcher at Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology CS MES RK (Kazakhstan)

Kumekov Bolat Eshmukhambetovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy ofSciences of the Republic of Kazakhstan, Director of the International Institute of Kipchak Studies of the Al-Farabi Kazakh National University, Professor at L.N. Gumilyov Eurasian National University (Kazakhstan)

Matyzhanov Kenzhekhan Slyamzhanovich – Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of the NAS RK, Director of M. Auezov Institute of Literature and Art (Kazakhstan)

Morrison Alexander – PhD, Professor, University of Oxford (UK)

Murtazayeva Rakhborkhon Khamidovna – doctor of Historical Sciences, Professor at the Department of «History of Uzbekistan» of Mirzo Ulugbek National University of Uzbekistan. (Uzbekistan)

Panto Dmitri – PhD, researcher at the Museum of the Second World War in Gdansk (Poland)

Rimantas Želvys – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vilnius Pedagogical University (Lithuania)

Samashev Zainolla Samashevich – archaeologist, Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member ofGerman Archaeological Institute. A. Marghulan Institute of Archeology CS MES RK (Kazakhstan)

Sailan Bolat Sanabayevich – Doctor of Historical Sciences, Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan)

Sydykov Erlan Battashevich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Rector of L.N. Gumilyov Eurasian National University (Kazakhstan)

Taimagambetov Zhaken Kozhakhmetovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the NationalAcademy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, National Museum of the Republic of Kazakhstan (Kazakhstan)

Executive Editor:
Kaipbayeva Ainagul Tolganbayevna

Scientific Editor:
Kozybayeva Makhabbat Malikovna

Editor:
Kubeyev Rustem Dzhaulybayevich

Executive Secretary
Konkabayeva Arailym Nurbolatovna

Technical secretary:
Khumarzakh Altynbek

ҒТАМР/МРНТИ/IRSTI 03.20.00 https://doi.org/10.51943/2710_3994_2021_2_216-225

ЕРТЕ САРМАТ МӘДЕНИЕТІНІҢ ПАЙДА БОЛУ МӘСЕЛЕСІ ЗЕРТТЕЛУІ ЖАЙЫНДА (тарихнамалық шолу)

Турмахан Н.

Магистрант, КазНУ им. аль-Фараби. г. Алматы, Казахстан.

Аңдатпа. Сармат дәуіріндегі археологиялық ескерткіштер жүз жылға жуық уақыт бойы зерттелген. Алайда, бұл мәдениеттің шығу тегіне қатысты көптеген шешілмеген сұрақтар бар. Сармат дәуірінің археологиялық ескерткіштерін зерттеуде олардың кезеңдемелерімен бөлініп қарастырылуы XX ғасырдың басына жатады. Бұл мәселені шешудің таптырмас шарты – ерте сармат мәдениетін зерттеу және ең алдымен оның табиғаты мен өмір сүру уақытына байланысты сұрақтар. Мақалада ерте сармат мәдениетінің ескерткіштерін зерттеу мәселелері туралы негізгі көзқарастарға қысқаша шолу жасалған. Мақалада мәдениеттер өзгерген кезде немесе кезеңнен кезеңге ауысқан кезде сабақтастық мәселелерін талдауға байланысты даулы мәселелерді талқылауға баса назар аударылған. Жұмысты жазу кезінде жүйелік және салыстырмалы-тарихи әдістері қолданылды. Сармат заманындағы халықтарының мәдениетін дәуірлеу және қалыптасу мәселелерін түсіндіру үшін оның қалыптасуының кезеңдерін зерттеу өзекті болып табылады. Бұл үдерістегі шешуші рөлі б.д.д. IV – II ғасырларда пайда болған ерте сармат мәдениетіне тән. Нәтижесінде ерте сармат кезеңіндегі халықтың мәдениетінің шығу тегі мәселесін зерттеудегі негізгі тәсілдер туралы мәліметтер жүйеленді. Қазіргі таңда сармат дәуірі ескерткіштері көшпелілер өркениетінің тарихының даму тенденциясын айқындап, оның маңыздылығын көрсетеді.
Түйін сөздер: сарматтар, археология , шығу тегі, Прохоров мәдениеті

К ИЗУЧЕНИЮ ПРОБЛЕМЫ ПРОИСХОЖДЕНИЯ РАННЕСАРМАТСКОЙ КУЛЬТУРЫ (предварительный историографический обзор)

Турмахан Н.

Магистрант, КазНУ им. аль-Фараби. г. Алматы, Казахстан.

Аннотация. . Археологические памятники сарматского периода изучаются уже почти сто лет. Однако остается много нерешенных вопросов о происхождении этой культуры, изучение археологических памятников сарматской эпохи восходит к началу XX века. Непременным условием решения этой проблемы является изучение раннесарматской культуры и, прежде всего, вопросов, связанных с ее природой и продолжительностью жизни. В статье дается краткий обзор основных взглядов на изучение памятников раннесарматской культуры.
Статья посвящена обсуждению спорных вопросов сарматской эпохи связанных с анализом вопросов преемственности при изменении культур или переходе от периода к периоду. При написании работы использовались систематический и сравнительно-исторический методы. Д ля объяснения проблем хронологии и формирования культуры сарматских народов актуально изучение этапов ее становления. Ключевую роль в этом процессе сыграл Б. Это характерно для раннесарматской культуры, возникшей в IV-II вв. В результате систематизированы сведения об основных подходах к изучению происхождения культуры народа в раннесарматский период.

Современном мире сегодня памятники сарматской эпохи определяют тенденции в истории кочевой цивилизации и показывают ее значение.
Ключевые слова: археология, сарматы, происхождение, прохоровская культура.

TO THE STUDY OF THE ISSUE OF EARLY SARMATIAN CULTUREORIGIN
(preliminary historiographic review)

Turmakhan N.

Master's Student, al-Farabi KazNU, Almaty, Kazakhstan

Abstract. Archaeological sites of the Sarmatian period have been studied for almost a hundred years. However, there are many unresolved questions about the origin of this culture, the study of archaeological sites of the Sarmatian era dates back to the beginning of the twentieth century. An indispensable condition for solving this problem is the study of early Sarmatian culture and, above all, issues related to its nature and life expectancy. The article provides a brief overview of the main views on the study of the monuments of the early Sarmatian culture.
The article is devoted to the discussion of the controversial issues of the Sarmatian era associated with the analysis of issues of continuity when changing cultures or the transition from period to period. When writing the work, systematic and comparative historical methods were used.
To explain the problems of chronology and the formation of the culture of the Sarmatian peoples, it is important to study the stages of its formation. B. played a key role in this process. This is characteristic of the early Sarmatian culture, which arose in the 4th-2nd centuries. As a result, information about the main approaches to the study of the origin of the culture of the people in the early Sarmatian period was systematized. In the modern world today, the monuments of the Sarmatian era determine the trends in the history of the nomadic civilization and show its significance.
Keywords: archeology, Sarmatians, origin, Prokhorovka culture.

Кіріспе

Ерте дәуірдегі көшпелі халықтардың зерттелу тарихы Еуразия даласындағы қазіргі Қазақстан, Ресей және Орта Азия мемлекеттерінің тарихымен тығыз байланысты. Отандық археология ғылымының жаңа кезеңінде 2004 жылдарындағы Республикада жүргізілген «Мәдени мұра» бағдарламасы аясында тарихи-мәдени ескерткіштер мен нысандары ғылыми айналымға енгізіліп, әрбір кезеңнің жаңа материалдары толықтырды.

Жаңа замандағы археологиялық зерттеулердің перспективасы Батыс Қазақстан өңірінде ғылыми зерттеу орталықтарын құрып, археологиялық ескерткіштерді жүйелеу күн тәртібінде тұрды. Нәтижесінде сол уақыттағы Батыс-Қазақстан облысы әкімі Қырымбек Елеуұлы Көшербаевтың бастамасымен 2002 жылдың 22 Ақпанында «Облыстық тарих және археология орталығы» құрылды. Сонымен қатар 2006 жылы Ақтөбе облысында «Ақтөбе облыстық тарих, этнография және археология орталығы» құрылуы Батыс өңірінің археологиялық даму аспектілерін айқындады. Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың бастамасымен: «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру», «Ұлы даланың жеті қыры», - атты мақалалары отандық тарих ғылымындағы жаңаша көзқарастар мен методологиялық аспектілернің зерттелуіне серпіліс берді. Қазіргі зерттеу тенденциясында осы мақалалардың негізінде ғылыми-зерттеу жұмыстары жүргізілу үстінде.

Жалпы зерттелу тарихы 100 жылдан астам уақытты қамтитын Сармат мәдениетін зерттеу, XIX ғ. екінші жартысынан бастау алып, қазіргі күнге дейін өзінің зерттелу тұрғысынан маңыздылығын жоғалтқан емес. Сармат дәуірінің ерекше кезеңі болып табылатын «Ерте сармат

мәдениеті» (Прохоровтық мәдениет) қалыптасуы мен хорونологиялық шеңбері зерттеушілер арасында көптеген дисскуссияның туындауына әкеліп соқтырды. Ерте сармат мәдениетінің қалыпатсуына байланысты көптеген көзқарастар мен тұжырымдамалар бар. Бірі жергілікті компоненттерді негізге алса, екінші жағы сыртқы миграциялық процесстердің нәтижесін алға тартады. Аталған сармат дәуірінің ескерткіштерін және осы кезеңді зерттеумен айналысқан ғалымдар: И.А. Кастанье, П.Д. Рау, М.И. Ростовцев, П.С. Рыков, И.В. Синицын, Б.Н. Граков, Г.А. Кушаев, М.К. Кадырбаев, Б.Ф. Железчиков, Р.Б. Исмагил, С.Ю. Гуцалов, А.Х. Пшеничнюк, Л.Т. Яблонский және т.б. болып табылады.

Материалдар мен әдістер

Ерте сармат мәдениеті (б.д.д. IV–II ғғ.) зерттелуі кеңестік тарихнамадан бастау алғаны белгілі. Алғашқы археологиялық зерттеулер XX-ғасырдың басында, атап айтқанда 1918 жылы М.И. Ростовцевтың еңбектерінде көрініс таба бастады (Ростовцев 1918). Скифология мен сарматология бағыттарының дамуы мен маңыздылығының алғышарттарын жаңа деңгейде жасады. Ерте сармат ескерткіштерінің жаңаша зерттелу тенденциясы Б.Н. Граковтың есімімен тікелей байланысты болды. Зерттеушінің 1930–1940 жылдардағы жиналған археологиялық деректер нәтижесі негізінде, савромат-сармат мәдениетіне жататын археологиялық ескерткіштерді кезеңдерге бөліп қарастырды (Граков 1927). Бұл кезеңделу нәтижесі 1950–1970 жылдардағы жаңа фундаменталды, жүйелі зерттеулерге әкелді. Атап айтатын болсақ, К.Ф. Смирнов (Смирнов, 1957: 3-19) және М.Г. Мошкова (Мошкова, 1973). Төменгі Еділ, Оңтүстік Орал маңы және Батыс Қазақстан жерлерінің темір дәуіріне жататын археологиялық ескерткіштерін зерттеу қорытындыларын өзінің еңбектерінде көрсетті. Б.Н. Граковтың кезеңдеу негізінде ғалымдар ерте сармат ескерткіштерін қола дәуірінен бастау алатынын және сыртқы факторлардың әсері жоғары болғандығын көрсетеді. Алайда, қазіргі кезде толыққанды өзінің шешімін ерте сармат мәдениетінің қалыптасуы таппағандықтан, ғалымдардың осы мәселені келесі кезеңге ашық қалдырған.

Зерттеулердің жаңаша толқынын атап айтатын болсақ: Б.Ф. Железчиков (Железчиков, 1998), Г.А. Кушаев (Кушаев, 1993), М.К. Кадырбаев (Кадырбаев, 1984), А.Х. Пшеничнюк (Пшеничнюк, 1995), С.Ю. Гуцалов (Гуцалов, 2004) сынды ғалымдар сармат кезеңінің мәдениетін жаңа методологиялық әдістерімен зерттеп, археология ғылым саласында маңызды бағыттарын айқындаған болатын. Мысалға, Г.А. Кушаев қазіргі Батыс Қазақстандағы 1968–1988 жылдар аралығындағы археологиялық қазба жұмыстары нәтижесінде жиналған сармат дәуіріне жататын 230 қорған, соның ішінде ерте сармат дәуіріне жататын 94 жерлеу орындарын классификациялаған (Кушаев, 1993: 75-76).

Батыс Қазақстан жеріндегі сармат дәуіріне жататын археологиялық ескерткіштердің материалдарын жинақтау, жалпылау нәтижесінде ерте кезеңдегі көшпелілер мәдениетінің көптеген аспектілеріне тоқталып өтуге мүмкіндік берді. Қазіргі таңда Қазақстанда сармат мәдениетін зерттеумен, жаңа кезеңдегі ерте көшпелілер мәдениетінің мәселелерімен айналысатын: А.А. Бисембаев (Бисембаев, 2008), Я.А. Лукпанова (Лукпанова, 2011), А.М.Мамедов (Китов, Мамедов, 2014) ғалымдардың еңбектері Батыс Қазақстан жеріндегі ерте көшпелілер мәдениетінің зерттеуінде жоғары перспективасын айқындап отыр. Мақаланы жазу барысында жүйелеу, салыстырмалы - тарихи талдау әдісі қолданылды.

Талқылау

Ең алғашқы ғылыми негізде М.И. Ростовцев өзінің мақаласында көрсетіліп, прохоровтық қорғандарды Кубань облысындағы эллиндік дәуірге жататын ескерткіштердің хронологиясымен тығыз байланыстырды (Ростовцев, 1918: 51-52).

Кезекті жұмыстар зерттеуші Б.Н. Граков Блюменфельд ауылынан табылған А12 қорғанының анализдер нәтижесі болып, Еділ бойы мен Оңтүстік Орал топтарының ескерткіштерін ортақ мәдени-хронологиялық топқа біріктірді (Граков, 1928). Зерттеушінің айтуы бойынша б.д.д. IV ғ. скиф мәдениетін Прохоровка ауылында қорғандарын қалдырған сарматтардың мәдениеті ауыстырған (Граков, 1928: 154).

1947 жылы Б.Н. Граковтың «Пережитки матриархата у сарматов» атты атақты мақаласы савроматсармат дәуіріндегі көшпелілерді зерттеуге жаңа концепциясын жасап, оларды төрт кезеңдерге бөліп қарастырды. Атап айтқанда:

1. Савроматтық немесе блюменфельдттік мәдениет (б.д.д. VI–IV ғғ.)
2. Савромат-сармат немесе Прохоров мәдениеті (б.д.д. IV–II ғғ.)
3. Сармат немесе суслов мәдениеті (б.д.д. II ғ. аяғы және б.д. II ғ.)
4. Алан немесе шипов мәдениеті (б.д. II–IV ғғ.)

Осы төрт кезеңге бөлінген мәдениеттер бір уақыттарда бөлек мәдениет ретінде қарастырылған (Граков, 1947: 104-106). Б.Н. Граковтың еңбегі сармат мәдениетінің зерттелуінде жаңа бағыттармен даму жолын көрсетті. Жаңа зерттеулердің бастамасы ретінде автордың тұржырымдамасы қазіргі күнге дейін негізгі классикалық кезеңдемеге жатқызылады.

1950–1960 жылдары кеңестік археологияның қарқынды дамуы нәтижесінде археологиялық ескерткіштерді жоспарлы түрде зерттеп, дәстүрлі түсініктерден бас тартып, сармат ескерткіштерінің жаңаша зерттелуі басталған болатын. Ол кезеңнің негізі тенденциясын Ғылым Академиясының, ғылыми-зерттеу орталықтары мен институттарының ашылуларымен тығыз байланысты. Осының нәтижесінде жоспарлы түрде археологиялық қазба жұмыстары, ғылыми-зерттеу жұмыстары дүниеге келді.

Б.Н. Граковтың зерттеулердегі идеясы К.Ф. Смирновтың еңбектерінде жалғасын тапты. Ол ОралЕділ бойындағы савромат мәдениетінің жергілікті тамырлары туралы және савромат мәдениетінің екі тамырының болуы туралы пікірін алға тартты, бір мәдениеттің ішінде екі тайпалық одақтың болуын түсіндіріп, оларды Андронов мәдениетімен байланыстырды (Смирнов, 1950; 1953).

Ең алғашқы ерте сарматтар мәдениетінің қалыптасуы жайында К.Ф. Смирновтың жалпылама еңбектерінде кездеседі. Автор өзінің монографиясында, мақаласында сармат мәдениетінің ерте кезеңіне зерттеулер жүргізді. Оның көзқарасы бойынша б.д.д. IV ғ. савроматтардың территориясында үлкен өзгерістер орын алып, жаңа мәдениет қалыптасқан. Бұл үдеріске Елек тобы ерекше орын алып, б.д.д. V ғ. жерлеу ескерткіштерінде жаңа (ерте сарматтық) мәдениет белгілері кездеседі (Смирнов, 1964: 286).

Ол сол уақыттағы оңтүстік бағыттағы катакомбалық жерлеу компоненттерінің болғандығын негізге алған. Алайда, ерте сармат мәдениетінің ескерткіштерінен жергілікті негізінен бөлек (савроматтық), Жайық, қазақстандық және Арал маңы компоненттерін көрген (Смирнов 1964: 286) Автордың айтуы бойынша: «Іле бойындағы сарматтар тобы жергілікті «савроматтық» тұрғындар секілді қарапайым эволюциямен құрылмай, Солтүстік Каспий және Қазақстан (Арал маңы) көшпелілердің күрделі араласу процессі негізінде қалыптасты» (Смирнов, 1975: 173). К.Ф.Смирновтың ғылыми еңбектерінде скифо – сармат дәуірінің фундаменталды зерттеулері мен анализдерінде көре аламыз. Қазіргі уақыттағы К.Ф.Смирновтың ғылыми көзқарасы жаңаша зерттеулерде негізге алынып, өзінің маңыздылығын жоғалтпаған.

Елек өзенінің бойындағы археологиялық ескерткіштер өзінің комплекстік, топтасуы нәтижесінде ерекшеліктерін көрсетеді. Мысалы: 1973–1976 жылдары қазіргі Ақтөбе облысы территориясында савромат-сармат дәуірінің ескерткіштерін зерттеумен Оңтүстік және Орталық Қазақстан отряды М.К. Қадырбаев пен Ж. Құрманқұловтың жетекшілігімен қазба жұмыстары жүргізілген болатын. Негізгі жұмыстар Елек өзені бойындағы сармат дәуірінің ескерткіштерін

зерттеу болып табылды. Археологиялық материалдарының нәтижесінде сармат заманының әлеуметтік және жеке меншік дифференциация жайынды қызықты мәліметтер алынды (Қадырбаев, 1984).

Ерте сармат мәдениетінің генезисі жайындағы К.Ф. Смирновтың идеясы М.Г. Мошкованың еңбектерінде жалғасын тапты. Ол өзінің еңбектерінде К.Ф. Смирновтың ерте сармат мәдениетінің қалыптасуы жайындағы гипотезасын қолдап, өзінің арнайы жұмыстарында көрсетті. Бұл мәдениетке үлкен назар аударып автордың айтуы бойынша: «Прохоров мәдениетін қалыптастыруға Қазақ-Арал даласындағы көшпелі халықтың жекелеген топтарының қатысу мүмкіндігі туралы», - айтып өтті (Мошкова, 1974: 46). Мәдениеттің шығу тегі туралы зерттеуші алға тартқан тағы бір маңызды тезисі Оралдың орманды даласынан шыққан прохоровка мәдениетін өкілдерінің б.д.д. IV ғ. бастап «Савромат» субстратына бірігуі мүмкін деген ойы (Мошкова, 1974: 37).

1960–1970 жылдардан бастап Б.Ф. Железчиков материалдардың көп мөлшерін жинай отырып, ерте сармат мәдениетінің құрылуына табиғи-климаттық фактордың әсерін алға тартқан. Ол «Экологиялық серпін» идеясын алға тартып, тарихтың белгілі бір кезеңдерінде Оңтүстік Оралдың мал өсірушілері экологиялық тұрғыдан қолайлы аймаққа қоныс аударуы керек деген тұжырымдамасы болды. Ең алдымен Арал өңіріне, мұның нәтижесінде мәдени дәстүрлер ауысып, жаңа мәдениет дүниеге келді. Б.Ф. Железчиковтың айтуы бойынша, ең алғашқы кезеңдерде Арал маңындағы мал өсірушілердің материалдық мәдениетімен тығыз байланыс орнатылған (Железчиков, 1986: 59-60). Әрине, табиғи – климаттық факторлар ерте сармат дәуірінің қалыптасуын ғана анықтамай, сонымен қатар ерте темір дәуіріндегі Орталық Азия көшпелі халықтардың миграциялық үдерістерінің бағытын айқындайды.

1980-жылдардың аяғында А.С. Скрипкиннің еңбектерінде ерте сармат мәдениетінің, әсіресе біздің дәуірге дейінгі соңғы ғасырларындағы хронологиялық шеңбер қайта қаралды. Ол б.д.д. II–I ғасырлардағы ерте сармат мәдениетінің кейінгі ескерткіштерін белгілеуді ұсынды. Автор мұндай қорытындыға жерлеу рәсімі мен материалдық мәдениетті талдау негізінде келді. Осының негізінде автор б.д.д. I ғ. орта сармат мәдениетінің негізін салды (Скрипкин, 1987: 88-104).

А.С. Скрипкин айтуы бойынша ерте сармат мәдениеті феноменалды құбылыс ретінде байланыс аймағына енген немесе басқа мәдениеттердің жетістіктерін сіңіріп, Еуразияның әртүрлі аймақтарына әсер еткен. Ғалымның айтуы бойынша: Кубань, Солтүстік Кавказ, Скифия, Орталық Азия мен Сібірдің материалдық мәдениетінің дамуындағы кейбір синхронды құбылыстар ерте сармат мәдениетінің хронологиясын нақтылауға мүмкіндік береді (Скрипкин, 1992: 8). А.Д. Таиров пен А.Г. Гаврилюк осы мәдениеттің ежелгі тамырларының белсенді жақтаушылары болды. Авторлар б.д.д. VI–II ғғ. Оңтүстік Орал мен Батыс Қазақстанда біртұтас археологиялық мәдениеттің болғандығын алға тартты (Таиров, Гаврилюк 1988). Прохоровка мәдениетін көп компетентті және күрделі құбылыс екеніне сүйене отырып, сақтармен бірге Солтүстік Қара теңіз аймағы мен Солтүстік Кавказдан қоныс аударған скифтер де ерте сармат мәдениетінің қалыптасуына қатысқандығын айтады (Таиров, Гаврилюк, 1988: 149). А.Д. Таиров пен А.Г. Гаврилюк көзқарастары ерте көшпелілер дәуірінің жоғарғы миграциялық үдерістерде болғандығын, жәнеде мәдени ескерткіштердің көп компонеттерден тұрғандығын көре аламыз.

Нәтижелері

М.Г. Мошкова өзінің кейінгі жұмысында Оңтүстік Оралдың ерте көшпенділері мәдениетінің генезисі туралы жаңа пікір көрсеткендігін атап өткен жөн. Мысалы, ол Орал-Еділ көшпенділерінің савромат-сармат мәдениетін, савромат-сармат мәдени-тарихи қауымдастығы ретінде талдауды ұсынды. Ол Оңтүстік Орал мен Орал маңына қарағанда Төменгі Еділ

бойындағы көшпенділердің Шығыс Европаның көшпелі тұрғындарымен үлкен мәдени жақындығын болжайды (Мошкова, 1991: 10-16). Бұл нәтижелер сармат дәуірінің археологиялық ескерткіштерінің жаңаша зерттелулерінің нәтижелері болып табылады. Сол уақытта жиналған археологиялық мәліметтер уақытмен көзқарастардың өзгеруі мен жаңаруына әкеліп соғады.

Ерте сармат мәдениетінің жалпылама мәселелері жайында Г.А. Кушаевтың еңбектерінен көруімізге болады. Ол өзінің «Этюды древней истории степного Приуралья», - еңбегінде ерте сармат мәдениетінің ескерткіштерін жүйелеп кезеңдеу мен қалыптасуына байланысты мәселелерді айтып өткен болатын (Кушаев, 1993: 76). Г.А.Кушаев Батыс Қазақстан жеріндегі сармат дәуіріне жататын археологиялық ескерткіштерді жинақтаумен, оларды ғылыми айналымға енгізуімен айналысты. Нәтижесінде сармат дәуірінің әрбір кезеңіне байланысты археологиялық ескерткіштер жинақтауымен қорытындыланғанын айтуымыз керек.

Әрі қарайғы еңбектерінде зерттеуші Б.Ф. Железчиков ерте сармат мәдениетінің генезисі туралы өзіндік пікірін өзгертті. Автор М.А. Очир-Горяеваның Төменгі Еділ мен Оңтүстік Орал жерінде екі тәуелсіз мәдениеттің болғандығы жайында идеясын қолдады (Железчиков, Барбарунова 1993: 56).

Бұл мәдениетің құрылу жайындағы тұжырымдаманы А.Х. Пшеничнюк еңбектерінен кездестіреміз. Ол Оңтүстік Оралдың ерте көшпенділері мәдениетінің алғашқы сарматтық (Прохоровка) кезеңі б.д.д. IV ғ. емес, кем дегенде V-ші, бәлкім, б.д.д. VI ғасырдың аяғынан басталуы керектігін айтты. Оның пікірінше, ол Савромат ескерткіштерін және Оңтүстік Оралдың ерте сармат мәдениетін ерте көшпенділердің біртұтас мәдениеті ретінде қарастырды (Пшеничнюк, 1995: 95 - 96).

Ж. Құрманқұловтың бастауымен Батыс Қазақстан облысындағы атақты Қырық - оба комплексінен үш қорған зерттеліп, Батыс өңірінің темір дәуірі археологиялық ескерткіштерінің перспективасын көрсеткен болатын (Құрманқұлов және т.б. 2002: 88). Бұл зерттеулер аясы жаңа кезеңдегі зерттеулердің жұмыстарына айналды. Бұл зерттеулерде Ә.Х. Марғұлан атындағы археология институтының ғылыми қызметкерлерімен жүргізілген Батыс Қазақстан өңіріндегі археологиялық қазба жұмыстарын атап өтуіміз керек.

Батыс Қазақстан мен Оңтүстік Оралдың алғашқы көшпелілерін зерттеу, сонымен қатар Батыс Қазақстанның көшпелі мәдениетінің қалыптасуы мен дамуы С.Ю. Гуцаловтың бірқатар еңбектерінде көрсетілген. Ол ерте сармат мәдениетінің генезисінің алғашқы кезеңдері, оның қалыптасуының б.д.д. VI ғ. ортасы деген ғалымдардың пікірлерін қолдады. С.Ю. Гуцалов айтуынша Оңтүстік Оралдың жаңа мәдени ескерткіштері «дайын» күйінде пайда болды. Оның пікірінше, Қара теңіз скифтері көшпелілері мәдениеттің генезисінде үлкен рөл атқарды. Қару-жарақ пен ат әбзелдерінің жаңа түрлері, сондай-ақ оңтүстік бағдарлардың, тас болаттар мен антропоморфтық мүсіндердің көбеюімен байланысты болды (Гуцалов, 2004: 115 - 116).

С.Ю. Гуцалов өзінің кейінгі еңбектерінде көшпелілердің Солтүстік Қара теңіз аймағынан Батыс Қазақстан даласына қоныс аударуының себептерінің бірі темір қоры, түрлі-түсті металдармен қамтамасыз ету болды деп түсіндірді. Оның гипотезасы бойынша, скифтер Батыс Қазақстан далаларына келгеннен кейін түсті металдар мен сауданы бақылауға алған. Автордың пікірінше, скифтер Батыс Қазақстан территориясына Орта Днепр бойымен қоныстанып, ерте сармат мәдениетінің қалыптасуында айтарлықтай рөл атқарған. Осылайша, С.Ю. Гуцалов Батыс Қазақстан мен Оңтүстік Орал далаларына скифтердің қоныс аудару себептері мен қоныс аударуы туралы өзінің гипотезасын нақтылады (Гуцалов 2010: 84).

Л.Т. Яблонский Оңтүстік Оралда көшпелі мәдениеттің қалыптасуы туралы гипотезаларды алға тарта отырып, ерте сармат мәдениетінің генезисі жергілікті компоненттердің негізі идеясына қарсы болды (Яблонский, 2011: 62). Ерте сармат дәуірінде (б.д.д. IV–II ғ. екінші жартысы) Оңтүстік Орал маңы көшпелілері мәдениетінің кейінгі дамуы жүрді. Бұл кезеңнің

ескерткіштері Орал маңы Башқұрстан аймақтарында, Еділ-Дон аймағында және Үстірт маңында кездеседі. Демек, Оңтүстік Оралдағы ескерткіштердің әр тобы мәдени-хронологиялық көкжиектерге бөлініп, оларды «ежелгі Прохоровтық», «Филипповтік» және «Прохоровтық» деп атады. Сонымен қатар, әр мәденихронологиялық көкжиектің қалыптасуында көші-қон әрекеттерінің маңыздылығы атап өтіледі (Яблонский, 2007: 24-25).

Кейінгі еңбектерінде Л.Т. Яблонский мәдени-хронологиялық көкжиекті белгілі бір хронологиялық кезеңдердегі артефактілер мен кешендер, рухани мәдениеттің сипаты негізінде анықтама берген(Яблонский 2015: 18). Мәдени – хронологиялық көкжиек көзқарасы қазіргі уақыттағы негізгі идеялардың біріне айналды. Ерте көшпелілердің миграциялық процесстердегі нәтижелері жаңа мәдени – хронология негізінде жалпылау түрінде қарастырады.

Сармат мәдениетін зерттеуде Р.Б. Исмагилов пен В.Ю. Зуевтің Оңтүстік Орал сармат ескерткіштерін кезеңдеу және хронология мәселелері жөніндегі гипотезалары көптеген қайшылықтарды тудырды. В.Ю. Зуевтің пікірінше, ежелгі көшпенділердің мәдениетінде Прохоровтық (ерте сарматтық) қорғандар шын мәнінде екі кезеңнің б.д.д. V–IV және б.д.д. II–I ғасырлардың ескерткіштері болып табылады (Зуев, 1998: 48-49).

Р. Исмагилдің болжамы бойынша Еділ мен Жайық арасындағы ерте темір дәуірі тұрғындарының мәдениетінің атауларын өзгерту уақыты келді. Автор ерте сармат мәдениетін екі бөлікке – б.д.д. IV ғ. басы және б.д.д. III–II ғ. аяғына бөліп қарастырды (Исмагил, Сунгатов 2011: 76-77). Айтылған көзқарастар ерте сармат дәуірінің ескерткіштерің жаңа көзқарастармен қарауға жол ашады.

А.С. Балахванцев өзінің мақаласында көшпелі элитаның Прохоров мәдениетінің генезисіне әсері басты фактор емес деп санайды. Автор айтуынша б.д.д. VI–IV ғ. соңы көшпелілер элитасы прохоровка мәдениетінің жаңа жерлеу дәстүрлерінің генераторы болған жоқ, және осы кезеңнің соңына дейін ескі дәстүрді берік ұстанған (Балахванцев, 2019: 35-36). Көптеген ғалымдардың негізгі мәселелеріне арналған элиталық қорғандар мәселесі автордың көзқарасымен пікірталастарды жаңғырта түсті.

Қорытынды

Жасалған тұжырымдар тізімделген көзқарастардың өте күрделі болғандығын және осы мәдениеттің территориялық сипаттамаларымен және алғашқы сармат мәдениетінің хронологиясының мәселелерімен байланысты екендігін көрсетті.

Мәселені зерттеуді үш кезеңге бөлуге болады. Бірінші кезең, ХХ ғасырдың басы. Сармат мәдениетінің археологиялық орындары туралы алғашқы сөз болған кезде. Әрі қарайғы зерттеулер материалдардың жинақталуына айналды, ал 1940-шы жылдары Б.Н. Граков сармат мәдениетінің тұжырымдамасын ұзақ жылдар бойы анықтады.

Екінші кезең, кеңестік археологияның дамуы. 1950–1960 жылдары К.Ф. Смирнов, М.Г. Мошкованың іргелі еңбектері және ғылыми ұйымдарды жүйелі түрде зерттеу. Зерттеуге жаңа тәсілдер жинақталған материалдардың көбеюіне, кең ауқымды далалық зерттеулер мен барлауды ұйымдастыруға түрткі болды.

Үшінші кезеңді посткеңестік зерттеушілердің 1990-шы жылдардан бастап зерттеуін қарастыруға болады. Ол кезеңде Тәуелсіз Қазақстандағы зерттеулер мен ғылыми ұйымдардың қызметтерімен байланысты болған. Қазіргі кезде сармат мәдениетін зерттеумен айналысатын: А.А. Бисембаев (Бисембаев, 2020: 101-107), Я.А. Лұқпанова (Лукпанова, 2016), А. Онгар (Самашев, Онгар және т.б., 2006), А.М. Мамедов (Китов, Мамедов, 2014) және т.б. олардың қызметі Батыс Қазақстан территориясындағы ерте темір дәуіріндегі сармат мәдениетінің зерттеумен байланысты болды.

Ертедегі сармат мәдениетінің археологиялық зерттеулерінің нәтижесі мәдениеттің көп

компоненттілігін көрсетеді. Негізгі факторлардың бірі көші-қон процесі және жергілікті элементтердің әсері болды. Егер көші-қон ағынының өзін алсақ, онда бұл жерде белгілі бір аймақтың әсері осы мәдениеттің алғашқы кезеңдерінде пайда бола бастағанын атап өткен жөн. Бұл бізге ерте сармат мәдениетін хронологиялық мәселесін қояды. Бұл мәселелердің шешімі – қазіргі Қазақстан мен Ресей территориясындағы алғашқы сармат мәдениетіне тән жаңа дәуірдің археологиялық материалдарын жүйелеу, ғылыми айналымға жаңа материалдардың зерттелуі, ерте сармат мәдениетінің генезисі мен кезеңделуі туралы пікірталасты жандандыра алады.

ӘДЕБИЕТТЕР МЕН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ

Балахванцев А.С. О роли элит в становлении раннесарматской культуры // Проблемы сарматской археологии и истории: м-лы X Междунар. науч. конф. Симферополь: ООО «Фирма «Салта» ЛТД», 2019. – С. 32-39.

Бисембаев А.А. Исследование археологических памятников кочевников скифо-сакской эпохи Западного Казахстана: некоторые итоги и перспективы // Номады казахских степей: этносоциокультурные процессы и контакты в Евразии скифо-сакской эпохи: м-лы Междунар. науч. конф. Астана: Президентский центр культуры, 2008. – С.155–168.

Бисембаев А.А., Хаванский А.И. Таскопа I – новый памятник элиты ранних кочевников // Волго Уральской регион от древности до средневековья: м-лы IV Нижневолжской Междунар. археол. науч. конф. – Волгоград: Изд-во Волгоградского госуниверситета, 2020. – С. 101-107.

Граков Б.Н. Курганы в окрестностях поселка Нежинского Оренбургского уезда по раскопкам 1927г. // Труды секции археологии Российской ассоциации научно-исследовательских институтов общественных наук. – 1928. – Вып.IV. – С.145–156.

Граков Б.Н. Пережитки матриархата у сарматов // Вестник древней истории. – 1947. – № 3. – С. 100-121

Гуцалов С.Ю. Древние кочевники Южного Пруралья VII–Iвв. до н.э. – Уральск: ЗападноКазахстанский центр истории и археологии, 2004. – 136с.

Гуцалов С.Ю. Могильник Аксеновский I, II в междуречье Волги и Дона и некрополи номадов в районе г.Орска: неожиданные параллели // Нижневожский археологический вестник. – 2010. – Вып.11. – С.79-91.

Железчиков Б.Ф. Савроматы и ранние сарматы (некоторые итоги исследования) // Древняя и средневековая история Нижнего Поволожья: сб. науч. тр. Саратов: Изд-во Саратовского ун-та. 1986. – С.54-66.

Железчиков Б.Ф., Барбарунова З.А. Погребальный обряд савроматской культуры как объект комплексного исследования формализовано-статистическими методами // Античная цивилизация и варварский мир: м-лы III археол. семинара – Новочеркасск:Новочеркасский музей истории донского казачества, 1993. – Ч.II. – С. 51-58.

Зуев В.Ю. Периодизация археологических памятников центральной части евразийского пояса степей I тыс. до н.э. (по материалам Южного Приуралья) // Скифы. Хазары. Славяне. Древняя Русь. – СПб.: Изд-во Гос. Эрмитажа, 1998. – С.45-51.

Исмагил Р., Сунгатов Ф.А. Могильник Валит-2 и проблема датировки «шагреневой» культуры V–IVв. до н.э. Южного Урала // Археология Казахстана в эпоху независимости: итоги, перспективы. М-лы междунар. науч. конф., посвящ. 20-летию Независимости Республики Казахстан и 20-летию

Института археологии им.А.Х.Маргулана (г.Алматы, 12–15 декабря2011 г.). – Алматы: Институт археологии им.А.Х.Маргулана. 2011. – Т.2. – С.65-79.

КадырбаевМ.К.Курганныенекрополиверховьевр.Илек//ДревностиЕвразиив скифо-сарматское время. – М.: Наука, 1984. – С.84–107.

Китов Е.П., Мамедов А.М. Кочевое население Западного Казахстана в раннем железном веке. – Астана. Издательская группа ФИА им.А.Х.Маргулана в г.Астана, 2014. – 352 с.

Кушаев Г.А. Этюдыдревней истории Степного Приуралья.–Уральск: Диалог, 1993.–171 с.

Курманкулов Ж., Ишангали С., Раймкулов Б .Исследования курганногоо тряда №2 Урало-Казахстанской археологической экспедиции в2001г.намогильникеКырык-Оба2//Вопросыистории и археологии Западного Казахстана. – 2002. – Вып.1. – С.87–92.

Лукпанова Я.А. Археологическое изучение Западно-Казахстанской области// АрхеологияКазахстанавэпохунезависимости: итог, перспективы:М-лыМеждунар. науч. конф., посвящ. 20-летию Независимости Республики Казахстан и 20-летию Института археологии им. А.Х. Маргулана (г.Алматы, 12–15 декабря2011г.). – Алматы: Институт археологии им.А.Х.Маргулана, 2011. – Т.1. – С.69–82.

Лукпанова Я.А. Археологические исследования сарматских погребений из кургана 2, могильника Таксай-2 (предварительное сообщение) // Проблемы археологии Нижнего Поволжья: м-лы V Междунар. Нижневолжской археол. конф. (г.Элиста, 15–18 ноября 2016 г.). – Элиста: Калмыцкий университет, 2016. – С.108-117.

Мошкова М.Г. Происхождение раннесарматской (прохоровской) культуры. – М.: Наука, 1974. – 56с.

Мошкова М.Г. Основные проблемы сарматской археологии // Краткие сообщения Института археологии. – 1991. – Вып.204. – С.10–18.

Пшеничнюк А.Х. Переволчанский могильник // Курганы кочевников Южного Урала: сб. науч. статей. – Уфа: Гилем, 1995. – С. 62-96.

РостовцевМ.И.КурганныенаходкиОренбургскойобластиэпохираннегоипозднего эллинизма. – Петроград: Девятая Государственная типография 1918. – 103с.

Смирнов К.Ф. Савроматы. Ранняя история и культура сарматов. – М.: Наука, 1964. – 380 с.

Смирнов К.Ф. Сарматы на Илеке. – М.: Наука, 1975. – 176с.

Скрипкин А.С. Этнические проблемы сарматской культуры // Вопросы древней и средневековой истории Южного Урала: сб. науч. трудов. – Уфа: Башкирский филиал Института истории, языка и литературы АН СССР, 1987. – С.88-104.

Скрипкин А.С. Азиатская Сарматия. Проблемы хронологии, периодизации и этнополитической истории: науч. докл., представл. в кач-ве дис. … докт. ист. наук. – М.: Институт археологии РАН, 1992. – 46с.

Самашев З., Оңғар А., Киясбек Ғ.Қ., Оралбай Е.Қ., Жетпісбай Н.Ы., Үмітқалиев Ұ. Үстірттегі Қызылүйік ғибадатханасындағы зерттеулердің жалғасы // Вопросы истории и археологии Западного Казахстана. – 2005. – № 4. – С. 248-254.

Таиров А.Д., Гаврилюк А.Г. К вопросу о формировании раннесарматской (прохоровской) культуры // Проблемы археологии Урало-Казахстанских степей. – Челябинск: Изд-во Башкирского ун-та, 1988. – С. 141-159.

Яблонский Л.Т. Проблема хронологии и типологизации сарматских культур на современном этапе их изучения (в свете новейших материалов из Южного Приуралья) // Региональные особенности раннесарматской культуры: м-лы семинара Центра изучения истории и культуры сарматов. – Волгоград: Изд-во Волгоградского госуниверситета, 2007. – Вып. II. – С. 4-36.

Яблонский Л.Т. Культурно-хронологические горизонты и проблема формирования раннесарматской культуры // Вестник Волгоградского госуниверситета. – 2015. – Сер. 4, Ист. –№ 5 (35). – С. 17–24.

REFERENCES

Balahvantsev A.S. O roli elit v stanovlenii rannesarmatskoy kulturyi [On the role of elites in the formation of early Sarmatian culture] // Problemyi sarmatskoy arheologii i istorii: m-lyi H Mezhdunar. nauch. konf. Simferopol: OOO «Firma «Salta»LTD», 2019. – P. 32-39. (in Russian)

Bisembaev A.A. Issledovanie arheologicheskih pamyatnikov kochevnikov skifo-sakskoy epohi Zapadnogo Kazahstana: nekotoryie itogi i perspektivyi [Research of archaeological monuments of the nomads of the Scythian-Saka era of Western Kazakhstan: some results and prospects] // Nomadyi kazahskih stepey: etnosotsiokulturnyie protsessyi i kontaktyi v Evrazii skifo-sakskoy epohi: m-lyi Mezhdunar. nauch. konf. Astana: Prezidentskiy tsentr kulturyi, 2008. – P. 155–168. (in Russian)

Bisembaev A.A., Havanskiy A.I. Taskopa I – novyiy pamyatnik elityi rannih kochevnikov [Taskopa I - a new monument to the elite of the early nomads] // Volgo Uralskoy region ot drevnosti do srednevekovya: m-lyi IV Nizhnevolzhskoy Mezhdunar. arheol. nauch. konf. – Volgograd: Izd-vo Volgogradskogo gosuniversiteta, 2020. – P. 101-107. (in Russian)

Grakov B.N. Kurganyi v okrestnostyah poselka Nezhinskogo Orenburgskogo uezda po raskopkam 1927 g. [Burial mounds in the vicinity of the village of Nezhinsky, Orenburg district, according to excavations in 1927] // Trudyi sektsii arheologii Rossiyskoy assotsiatsii nauchno-issledovatelskih institutov obschestvennyih nauk . – 1928. – Vol. IV. – P. 145–156. (in Russian)

Grakov B.N. Perezhitki matriarhata u sarmatov [Remnants of matriarchy among the Sarmatians] // Vestnik drevney istorii. – 1947. – № 3. – P. 100-121 (in Russian)

Gutsalov S.Yu. Drevnie kochevniki Yuzhnogo Pruralya VII–I vv. do n.e. [Ancient nomads of the South Pruralie of the 7th – 1st centuries BC.] – Uralsk: Zapadno-Kazahstanskiy tsentr istorii i arheologii. 2004. – 136 p. (in Russian)

Gutsalov S.Yu. Mogilnik Aksenovskiy I, II v mezhdureche Volgi i Dona i nekropoli nomadov v rayone g. Orska: neozhidannyie paralleli [Burial ground Aksenovsky I, II in the interfluve of the Volga and Don rivers and necropolises of nomads in the area of Orsk: unexpected parallels] // Nizhnevozhskiy arheologicheskiy vestnik. – 2010. – Vol. 11. – P. 79-91. (in Russian)

Zhelezchikov B.F. Savromatyi i rannie sarmatyi (nekotoryie itogi issledovaniya) [Savromats and early Sarmatians (some results of the study)] // Drevnyaya i srednevekovaya istoriya Nizhnego Povolozhya: sb. nauch. tr. Saratov: Izd-vo Saratovskogo un-ta. 1986. – P. 54-66. (in Russian)

Zhelezchikov B.F., Barbarunova Z.A. Pogrebalnyiy obryad savromatskoy kulturyi kak ob'ekt kompleksnogo issledovaniya formalizovano-statisticheskimi metodami [The burial rite of the Savromat culture as an object of complex research by formalized statistical methods] // Antichnaya tsivilizatsiya i varvarskiy mir: m-lyi III arheol. seminara – Novocherkassk: Novocherkasskiy muzey istorii donskogo kazachestva, 1993. – Ch. II. – P. 51-58. (in Russian)

Zuev V.Yu. Periodizatsiya arheologicheskih pamyatnikov tsentralnoy chasti evraziyskogo poyasa stepey I tyis. do n.e. (po materialam Yuzhnogo Priuralya) [Periodization of archaeological sites in the central part of the Eurasian steppe belt

of the 1st millennium BC (based on materials from the Southern Urals)] // Skifyi. Hazaryi. Slavyane. Drevnyaya Rus. – SPb.: Izd-vo Gos. Ermitazha, 1998. – P. 45-51. (in Russian)

Ismagil R., Sungatov F.A. Mogilnik Valit-2 i problema datirovki «shagrenevoy» kulturyi V–IV v. do n.e. Yuzhnogo Urala [Valit-2 burial ground and the problem of dating the "shagreen" culture of the 5th – 4th centuries. BC. South Urals] // Arheologiya Kazahstana v epohu nezavisimosti: itogi, perspektivyi. M-lyi mezhdunar. nauch. konf., posvyasch. 20-letiyu Nezavisimosti Respubliki Kazahstan i 20-letiyu Instituta arheologii im. A.H. Margulana (g. Almatyi, 12–15 dekabrya 2011 g.). – Almatyi: Institut arheologii im. A.H. Margulana. 2011. – T. 2. – P. 65-79. (in Russian)

Kadyirbaev M.K. Kurgannyie nekropoli verhovev r. Ilek [Kurgan necropolises of the upper reaches of the river. Ilek] // Drevnosti Evrazii v skifo-sarmatskoe vremya. – M.: Nauka, 1984. – P. 84–107. (in Russian)

Kitov E.P., Mamedov A.M. Kochevoe naselenie Zapadnogo Kazahstana v rannem zheleznom veke. [Nomadic population of Western Kazakhstan in the early Iron Age] – Astana. Izdatelskaya gruppa FIA im. A.H. Margulana v g. Astana, 2014. – 352 p. (in Russian)

Kushaev G.A. Etyudyi drevney istorii Stepnogo Priuralya. [Sketches of the ancient history of the Steppe Urals] – Uralsk: Dialog, 1993. – 171 p. (in Russian)

Kurmankulov Zh., Ishangali S., Raymkulov B. Issledovaniya kurgannogo otryada № 2 UraloKazahstanskoy arheologicheskoy ekspeditsii v 2001 g. na mogilnike Kyiryik-Oba 2 [Investigations of the burial group №. 2 of the Ural-Kazakhstan archaeological expedition in 2001 at the Kyryk-Oba 2 burial ground]// Voprosyi istorii i arheologii Zapadnogo Kazahstana. – 2002. – Vol. 1. – P. 87–92. (in Russian)

Lukpanova Ya.A. Arheologicheskoe izuchenie Zapadno-Kazahstanskoy oblasti [Archaeological study of the West Kazakhstan region] // Arheologiya Kazahstana v epohu nezavisimosti: itog, perspektivyi: M-lyi Mezhdunar. nauch. konf., posvyasch. 20-letiyu Nezavisimosti Respubliki Kazahstan i 20-letiyu Instituta arheologii im. A.H. Margulana (g. Almatyi, 12–15 dekabrya 2011 y.). – Almatyi: Institut arheologii im. A.H. Margulana, 2011. – T. 1. – P. 69–82. (in Russian)

Lukpanova Ya.A. Arheologicheskie issledovaniya sarmatskih pogrebeniy iz kurgana 2, mogilnika Taksay -2 (predvaritelnoe soobschenie) [Archaeological research of Sarmatian burials from mound 2, Taksay-2 burial ground (preliminary report)] // Problemyi arheologii Nizhnego Povolzhya: m-lyi V Mezhdunar. Nizhnevolzhskoy arheol. konf. (g. Elista, 15–18 noyabrya 2016 y.). – Elista: Kalmyitskiy universitet, 2016. – P. 108-117. (in Russian)

Moshkova M.G. Proishozhdenie rannesarmatskoy (prohorovskoy) kulturyi. [The origin of the early Sarmatian (Prokhorovka) culture] – M.: Nauka, 1974. – 56 p. (in Russian)

Moshkova M.G. Osnovnyie problemyi sarmatskoy arheologii [The main problems of Sarmatian archeology] // Kratkie soobscheniya Instituta arheologii. – 1991. – Vol. 204. – P. 10–18. (in Russian)

Pshenichnyuk A.H. Perevolchanskiy mogilnik [Perevolchansky burial ground] // Kurganyi kochevnikov Yuzhnogo Urala: sb. nauch. statey. – Ufa: Gilem, 1995. – P. 62-96. (in Russian)

Rostovtsev M.I. Kurgannyie nahodki Orenburgskoy oblasti epohi rannego i pozdnego ellinizma. [Barrow finds of the Orenburg region of the era of early and late Hellenism] – Petrograd: Devyataya Gossudarstvennaya tipografiya 1918. – 103 p. (in Russian)

Smirnov K.F. Savromatyi. Rannyaya istoriya i kultura sarmatov. [Sauromats. Early history and culture of the Sarmatians] – M.: Nauka, 1964. – 380 p. (in Russian)

Smirnov K.F. Sarmatyi na Ileke.[Sarmatians on Ilek] – M.: Nauka, 1975. – 176 p. (in Russian)

Skripkin A S Etnicheskie problemyi sarmatskoy kulturyi [Ethnic problems of the Sarmatian culture] // Voprosyi drevney i srednevekovoy istorii Yuzhnogo Urala: sb. nauch. trudov. – Ufa: Bashkirskiy filial Instituta istorii, yazyika i literaturyi AN USSR, 1987. – P. 88-104. (in Russian)

Skripkin A.S. Aziatskaya Sarmatiya. [Asian Sarmatia.Problems of chronology, periodization and ethnopolitical history]. Problemyi hronologii, periodizatsii i etnopoliticheskoy istorii: nauch. dokl., predstavl. v kach-ve dis. … dokt. ist. nauk. – M.: Institut arheologii RAN, 1992. – 46 p. (in Russian)

Samashev Z., Ongar A., Kiyasbek Ғ.Қ., Oralbai E.Қ., Zhetpisbay N.Y., Ymitgaliev Ұ. Ystirttegi kyzyluyik kibadatkhanasyndagy zertteulerdin zalasy.[Continuation of research in the Kyzyluyik temple on the Ustyurt]. // Questions of history and archeology of Western Kazakhstan. – 2005. – №. 4. – P. 248-254.(in Russian)

Tairov A.D., Gavrilyuk A.G. K voprosu o formirovanii rannesarmatskoy (prohorovskoy) kulturyi[On the formation of the early Sarmatian (Prokhorovka) culture]. // Problemyi arheologii Uralo-Kazahstanskih stepey. – Chelyabinsk: Izd-vo Bashkirskogo un-ta, 1988. – P. 141-159.(in Russian)

Yablonskiy L.T. Problema hronologii i tipologizatsii sarmatskih kultur na sovremennom etape ih izucheniya (v svete noveyshih materialov iz Yuzhnogo Priuralya) [The problem of chronology and typology of Sarmatian cultures at the present stage of their study (in the light of the latest materials from the Southern Urals)] // Regionalnyie osobennosti rannesarmatskoy kulturyi: m-lyi seminara Tsentra izucheniya istorii i kulturyi sarmatov. – Volgograd: Izd-vo Volgogradskogo gosuniversiteta, 2007. – Vol. II. – P. 4-36.(in Russian)

Yablonskiy L.T. Kulturno-hronologicheskie gorizontyi i problema formirovaniya rannesarmatskoy kulturyi [Cultural and chronological horizons and the problem of the formation of early Sarmatian culture] // Vestnik Volgogradskogo gosuniversiteta. – 2015. – Ser. 4, Ist. № 5 (35). – P. 17–24. (in Russian)

МАЗМҰНЫ

Абикова Г.М., Бегімова М.Қ.
ОРТАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ КІТАПХАНАНЫҢ СИРЕК КІТАПТАРЫ МЕН ҚОЛЖАЗБАЛАР…………………………....5
Ақымбек Е.Ш., Шағырбаев М.С.
ОРТАҒАСЫРЛЫҚ АСПАРА ҚАЛАСЫНЫҢ ОСТЕОЛОГИЯЛЫҚ МАТЕРИАЛДАРЫ …………………………...18
Асанова Г.К.
А.И. ЛЕВШИННІҢ ҒЫЛЫМИ МҰРАСЫ ҚАЗАҚ МЕМЛЕКЕТТІЛІГІ ТАРИХЫНЫҢ БІРІНШІ ДӘРЕЖЕЛІ ДЕРЕК КӨЗІ РЕТІНДЕ…………………………………………………………………………..……………………..….36
Асанова Г.К.
ҚАЗАҚ МЕМЛЕКЕТТІЛІГІНІҢ ГЕНЕЗИСІ МЕМЛЕКЕТТЕРДІҢПАЙДА БОЛУЫНЫҢ ШЫҒЫС (ЕУРОПАЛЫҚ ЕМЕС) ЖОЛЫНЫҢ ЖАЛПЫ ТҰЖЫРЫМДАМАСЫ КОНТЕКСТІНДЕ………..52
Бисембаева Л.А., Әлімбай Ұ.М.
ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ОРЫС ОҚУ ОРЫНДАРЫ, ОЛАРДЫҢ ЖЕРГІЛІКТІ ХАЛЫҚҚА ӘСЕРІ (XIX ғ. II жарт.-XX ғ. басы)...………………………………...…....65
Борбасов С.М.
«АЛАШ» ПАРТИЯСЫ СЕРЕКЕЛЕРІНІҢ РУХАНИ МҰРАСЫ ҚАЗАҚ МЕМЛЕКЕТТІЛІГІ ҚАЛЫПТАСУЫ ИДЕЯСЫ КОНТЕКСІНДЕ……„………………...……….…..………………………………………………...………78
Жаңабаев Қ., Түргенбаева А.Ш., Шотанова Г.А.
ҚАЗАҚ ЖӘНЕ ШЕТЕЛ ДЕРЕККӨЗДЕРІНДЕГІ ЖЫРДЫҢ «ФОРМУЛЬДІК СТИЛІ» МЕН ТІЛ…………………100
Исова Л., Қайпжан Ж., Туманшиев Д., Тұран Н.
ЛАТВИЯ: ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТРАНЗИТ ТӨҢІРЕГІНДЕГІ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ……………..…..115
Кәрімов М.Қ., Ибраемова М.С., Даутова А.Ф., Құдайбергенұлы Б.
ДӘСТҮРЛІ ҚАЗАҚ ШАРУАШЫЛЫҒЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ ЖӘНЕ ОНЫҢ НАРЫҚ ҚАТЫНАСТАРЫНА БЕЙІМДЕЛУІ (XIX ғ. – XX ғ. басы)……………………………………..…..129
Нұрбай Қ.Ж.
XX Ғ. БАСЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК-КОНФЕССИЯЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР: ТАРИХНАМАЛЫҚ МӘСЕЛЕ………………………………………………………………………………………….145
Оразбаева Ф.Ш.
ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІНІҢ ТАРИХЫ…………………………………………………...…...…159
Рүстемов С.К., Оразов Р.Е.
XX ҒАСЫР БАСЫНДАҒЫ МҰСЫЛМАНДЫҚ ЛИБЕРАЛИЗМ ЖӘНЕ АЛАШ ҚОЗҒАЛЫСЫ.............................177
Сәтенова М.Р.
ЦИН ИМПЕРИЯСЫНЫҢ ҚАЗАҚ ДАЛАСЫНДАҒЫ САЯСАТЫ ЖӘНЕ ОСЫ ТҰРҒЫДА РЕСЕЙМЕН ТЕКЕТІРЕСІ……………………………………………………………………………………………………..…191
Сманова А.М., Чаргынова Г.О.
ШЫҒЫС ТҮРКІСТАНДАҒЫ ЖЕТІШАҺАР МЕМЛЕКЕТІНІҢ КҮЙРЕУІНЕ ҚАТЫСТЫ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕР…………………………………………………………………………………………………...205
Турмахан Н.
ЕРТЕ САРМАТ МӘДЕНИЕТІНІҢ ПАЙДА БОЛУ МӘСЕЛЕСІ ЗЕРТТЕЛУІ ЖАЙЫНДА (тарихнамалық шолу)………216
Уалтаева А.С., Досымкары С.М.
КЕДЕН САЛАСЫНДАҒЫ РЕСЕЙ-ҚАЗАҚСТАН ӨЗАРА ІС-ҚИМЫЛЫНЫҢ НЕГІЗГІ АСПЕКТІЛЕРІ...226
Удербаева С.К.
ЖЕТІСУ ЖӘНЕ СЫРДАРИЯ ОБЛЫСТАРЫНДАҒЫ БОЛЫСТАРДЫҢ ҚҰРЫЛУ, ГЕОГРАФИЯЛЫҚ ОРНАЛАСУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ (XIX-XX ҒҒ. БАСЫ)……………………………………………………………..…...236
Якубов И.Х, Нуриддинов У.
АМЕРИКАНДЫҚ ӘСКЕРЛЕРДІҢ АУҒАНСТАННАН ШЫҒАРЫЛУЫНЫҢ САЛДАРЫ. ӨЗБЕКСТАНДЫҚ КӨЗҚАРАС ТҰРҒЫСЫНАН……………………………………………………………………………..…249

СОДЕРЖАНИЕ

Абикова Г.М., Бегимова М.К.
РЕДКИЕ КНИГИ И РУКОПИСИ ЦЕНТРАЛЬНОЙ НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКИ……………………………………5
Акымбек Е.Ш., Шагырбаев М.С.
ОСТЕОЛОГИЧЕСКИЕ МАТЕРИАЛЫ СРЕДНЕВЕКОВОГО ГОРОДИЩА АСПАРА (по материалам раскопок 2014 г.)……………………………………………………………………………………...18
Асанова Г.К.
НАУЧНОЕ НАСЛЕДИЕ А.И. ЛЕВШИНА КАК ПЕРВОКЛАССНЫЙ ИСТОЧНИК ПО ИСТОРИИ КАЗАХСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ…………………………………………………………36
Асанова Г.К.
ГЕНЕЗИС КАЗАХСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ В КОНТЕКСТЕ ОБЩЕЙ КОНЦЕПЦИИ ВОСТОЧНОГО ПУТИ ВОЗНИКНОВЕНИЯ ГОСУДАРСТВ…………………………………………52
Бисембаева Л.А., Алимбай У.М.
РУССКИЕ УЧЕБНЫЕ ЗАВЕДЕНИЯ В КАЗАХСТАНЕ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА МЕСТНОЕ НАСЕЛЕНИЕ (вторая половина XIX века - начало XX века)……………………………………..65
Борбасов С.М.
ДУХОВНОЕ НАСЛЕДИЕ ЛИДЕРОВ ПАРТИИ «АЛАШ» В КОНТЕКСТЕ ФОРМИРОВАНИЯ ИДЕИ КАЗАХСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ…………………………………………..78
Жанабаев Қ., Тургенбаева А.Ш., Шотанова Г.А.
«ФОРМУЛЬНЫЙ СТИЛЬ» И ЯЗЫК ЭПОСА В КАЗАХСКИХ И ЗАРУБЕЖНЫХ ИСТОЧНИКАХ……………...100
Исова Л., Қайпжан Ж., Туманшиев Д., Туран Н.
ЛАТВИЯ: ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТРАНЗИТ ТӨҢІРЕГІНДЕГІ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ…………..….....115
Каримов М.Қ., Ибраемова М.С., Даутова А.Ф., Құдайбергенұлы Б.
ОСОБЕННОСТИ ТРАДИЦИОННОГО КАЗАХСКОГО ХОЗЯЙСТВА И ЕЕ АДАПТАЦИЯ К РЫНОЧНЫМ ОТНОШЕНИЯМ (XIX В. – НАЧАЛО XX В.)……………………………......129
Нурбай К.Ж.
ГОСУДАРСТВЕННО-КОНФЕССИОНАЛЬНЫЕ ОТНОШЕНИЯ В КАЗАХСТАНЕ В НАЧАЛЕ XX в.: ИСТОРИОГРАФИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА……………………………..…….145
Оразбаева Ф.Ш.
ИСТОРИЯ МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ КАЗАХСКОГО ЯЗЫКА…………………...……..159
Рустемов С.К., Оразов Р.Е.
МУСУЛЬМАНСКИЙ ЛИБЕРАЛИЗМ НАЧАЛА XX ВЕКА И ДВИЖЕНИЕ «АЛАШ»…………….....177
Сатенова М.Р.
ПОЛИТИКА ЦИНСКОЙ ИМПЕРИИ В КАЗАХСКОЙ СТЕПИ И ПРОТИВОБОРСТВО В ДАННОМ ВОПРОСЕ С РОССИЕЙ………………………………………………...191
Сманова А.М., Чаргынова Г.О.
НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ, ОТНОСЯЩИЕСЯ К РАСПАДУ ГОСУДАРСТВА ЙЕТТИШАР В ВОСТОЧНОМ ТУРКЕСТАНЕ…………………………………………..205
Турмахан Н.
К ИЗУЧЕНИЮ ПРОБЛЕМЫ ПРОИСХОЖДЕНИЯ РАННЕСАРМАТСКОЙ КУЛЬТУРЫ (предварительный историографический обзор)…………………………..…..216
Уалтаева А.С., Досымкары С.М.
ОСНОВНЫЕ АСПЕКТЫ РОССИЙСКО – КАЗАХСТАНСКОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ В ТАМОЖЕННОЙ СФЕРЕ………………………………………..…226
Удербаева С.К.
ОСОБЕННОСТИ СОЗДАНИЯ, ГЕОГРАФИЧЕСКОГО РАСПОЛОЖЕНИЯ ВОЛОСТЕЙ В СЕМИРЕЧЕНСКОЙ И СЫРДАРЬИНСКОЙ ОБЛАСТЯХ…………………………..…236
Якубов И.Х, Нуриддинов У.
ПОСЛЕДСТВИЯ ВЫВОДА АМЕРИКАНСКИХ ВОЙСК ИЗ АФГАНИСТАНА. ВЗГЛЯД ИЗ УЗБЕКИСТАНА……………………………………..249

CONTENTS

Abikova G.M., Begimova M.K.
RARE BOOKS AND MANUSCRIPTS OF THE CENTRAL SCIENTIFIC LIBRARY……………………….…………….5
Akymbek E.Sh., Shagirbaev M.S.
OSTEOLOGICAL DATA FROM THE MEDIEVAL SITE OF ASPARA (based on 2014 season excavation materials)..18
Assanova G.K.
HERITAGE OF A.I. LEVSHIN AS A FIRST-CLASS SOURCE ON THE HISTORY OF KAZAKH STATEHOOD…………………………………..………………..…………………….……………………………………..36
Assanova G.K.
THE GENESIS OF THE KAZAKH STATEHOOD IN THE CONTEXT OF THEGENERAL CONCEPT OF THE EASTERN (NON-EUROPEAN)WAY OF THE EMERGENCE OF STATES…………….………………….…………..….52
Bissembayeva L.A., Alimbai U.M.
RUSSIAN EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN KAZAKHSTAN AND THEIR IMPACT ON THE LOCAL POPULATION (the second halfof19th century and the beginning of the 20 century) ……………………….…………65
Borbassov S.M.
THE SPITUAL HERITAGE OF THE «ALASH» PARTY LEADERS IN THE CONTEXT OF KAZAKH STATEHOOD FORMATION……………………….…………………………….……………………….…………………………78
Zhanabaev K., Turgenbaeva A.Sh., Shotanova G.A.
«FORMULA STYLE» AND THE LANGUAGE OF THE EPIC IN KAZAKH AND FOREIGN SOURCES.................100
Issova L., Kaipzhan Zh., Tumanshiyev D., Turan N.
KAZAKHSTAN-LATVIA: ISSUES OF COOPERATION IN THE FIELD OF INTERNATIONAL TRANSIT……….115
Karimov M., Ibrayemova M., Dautova A., Kudaibergenuly B.
SOME FEATURES OF THE TRADITIONAL KAZAKH ECONOMY AND ITS ADAPTATION TO MARKET RELATIONS (XIX -EARLY XX CENTURIES)……………………………….……………….……………..….......129
Nurbay K.Zh.
STATE-CONFESSIONAL RELATIONS IN KAZAKHSTAN AT THE BEGINNING OF THE XX c.: HISTORIOGRAPHIC PROBLEM……………….……………….……………….……………….……………...145
Orazbaeva F.Sh.
HISTORY OF THE KAZAKH LANGUAGE TEACHING METHODOLOGY…………………………….…………159
Rustemov S.K., Orazov R.E.
MUSLIM LIBERALISM OF THE EARLY TWENTIETH CENTURY AND THE ALASH MOVEMENT…………....177
Satenova M.R.
POLICY OF THE QING EMPIRE IN THE KAZAKH STEPPE AND THE STRUGGLE WITH RUSSIA IN THIS MATTER………………….……………….……………….……………….…………….……………….....…191
Smanova A. M., Chargynova G. O.
SOME ISSUES RELATED TO THE COLLAPSE OF YETTISHAR STATE IN EASTERN TURKESTAN………..……………….……………….……………….……………….………………….....………205
Turmakhan N.
TO THE STUDY OF THE ISSUE OF EARLY SARMATIAN CULTUREORIGIN (preliminary historiographic review)……………….……………….……………….……………….……………….………………….....216
Ualtayeva A.S., Dossymkary S.M.
MAIN ASPECTS OF RUSSIAN-KAZAKHSTAN INTERACTION IN THE CUSTOMS SPHERE…….……………….……………….……………….……………….……………….………………......226
Uderbaeva S.K.
FEATURES OF CREATION, GEOGRAPHIC LOCATION OF VOLOSTS IN SEMIRECHENSK AND SYRDARYA REGIONS (XIX-EARLY XX CENTURIES)…………….……………….……………… …………..…236
Yakubov I.Kh., Nuriddinov U.
CONSEQUENCES OF THE AMERICAN TROOPS WITHDRAWAL FROM AFGHANISTAN. THE VIEW FROM UZBEKISTAN……………….……………….……………….……………….……………….………..…...249

EDU.E-HISTORY.KZ

электрондық ғылыми журналы2021. 2(26)

Бас редактор:
Қабылдинов З.Е.

Компьютерде беттеген:
Зикирбаева В.С.

Жарияланған күні: 30.06.2021.
Пішімі 70х100/16. Баспа табағы 26,6.

Құрылтайшысы және баспагері:
Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитеті
Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Редакция мен баспаның мекен-жайы:
050010, Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй
ҚР ҒЖБМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты
ШЖҚ РМКТел.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59

E-mail: edu.history@bk.ru.
Журнал сайты: https://edu.e-history.kz

Ш.Ш. Уәлиханов ат. ТжЭИ басылған:
050010 Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй